Lausunto

7.2.2018

Eduskunnan puolustusvaliokunnalle

Asia: O 28/2017 vp Puolustustarvikkeiden ja kaksikäyttötuotteiden vientivalvonta; ajankohtaiskatsaus

Suomi vie aseita Lähi-itään ja muille hauraille alueille

Suomi on vuosina 2002–2016 vienyt puolustustarvikkeita, eli sotatuotteita, vuosittain keskimäärin 100 miljoonan euron arvosta ja siviiliaseita 50 miljoonan euron arvosta. Euromääräisesti tarkasteltuna sekä siviiliaseiden että puolustustarvikkeiden vuosittainen vienti on yli kaksinkertaistunut näiden viidentoista vuoden aikana. Suomi on myynyt runsaasti puolustustarvikkeita Lähi-idän maihin, jotka osallistuvat Jemenin sisällissotaan. Panssariajoneuvokaupat Arabiemiirikuntiin ja kranaatinheitinkaupat Saudi-Arabiaan ovat nostaneet Lähi-idän Suomen euromääräisesti suurimmaksi asevientialueeksi vuosina 2015 ja 2016. Suomi on vienyt Lähi-itään myös muita puolustustarvikkeita, kuten kivääreitä, patruunoita ja suojausterästä. Lähi-idän maiden ohella Suomi on myöntänyt puolustustarvikkeille vientilupia muihinkin hauraisiin valtioihin, esimerkiksi Turkmenistaniin (vuonna 2015), Etelä-Afrikkaan (joka vuosi vuosina 2004–2016) ja Meksikoon (vuosina 2006, 2009, 2010, 2012 ja 2015).

Tarkempia tietoja Suomen aseviennistä vuodesta 2002 alkaen löytyy SaferGloben tietokannasta osoitteessa www.armscontrol.saferglobe.fi.

Varovaisuus vientiluvista päätettäessä on tehokkain keino ei-toivotun loppukäytön estämiseksi

Keskeisimpiä asevientiin liittyviä haasteita on loppukäytön valvonta. Loppukäytön valvontaa vaikeuttaa se, että aseiden käyttöiät ovat vuosikymmenten mittaisia ja tuotteet voivat vaihtaa omistajaa useita kertoja niiden elinkaaren aikana. Julkisuudessa olleiden tietojen mukaan suomalaisvalmisteisia aseita on ollut myynnissä laittomilla asemarkkinoilla ainakin Irakissa ja Libyassa sekä todennäköisesti käytössä Georgian sodassa. Viimeisimmäksi esiin on tullut tapaus, jossa Patrian valmistama panssariajoneuvo on ollut Arabiemiirikuntien asevoimien käytössä Jemenin sotatoimissa. Jemenin tapaus eroaa aiemmin mainituista siinä, että viedyt puolustustarvikkeet ovat olleet konfliktissa käytössä juuri sillä vastaanottajalla, jolle ne alun perin on viety. Pääsääntöisesti konflikteissa käytössä olleet suomalaisaseet ovat oletettavasti kulkeutuneet konfliktialueille vaihdettuaan omistajaa ainakin kerran.

Loppukäytön valvomiseksi Suomi edellyttää asevienneissä vastaanottajalta loppukäyttäjätodistusta. Käytännössä viennin tapahduttua vastaanottaja voi kuitenkin käyttää puolustustarviketta tai jälleenviedä sen ilman, että Suomella on mahdollisuutta valvoa tai vaikuttaa asiaan. Tehokkain keino välttää aseiden päätyminen ei-toivottuun käyttöön olisi kehittää vientilupaprosessin teknistä riskianalyysia sekä pidättyä viennistä tapauksissa, joissa vastaanottajan toimista tulevaisuudessa ei ole riittävää varmuutta. Arabiemiirikuntien kohdalla panssariajoneuvojen viennistä päätettäessä oli tiedossa, että Arabiemiirikunnat osallistuu sotatoimiin Jemenissä.

SaferGlobe ry
Y-tunnus: 2373293-3
Siltasaarenkatu 4, 7. krs
00530 Helsinki
toimisto@saferglobe.fi
+358 (0)40 778 8523
www.saferglobe.fi

Suomen aseviennin valvontaa hankaloittaa vientilupajärjestelmän jakaantuminen usealle viranomaiselle

Suomen aseviennin valvontaa ja ihmisoikeusvelvoitteiden toteutumisen seuraamista vaikeuttaa vientilupajärjestelmän jakaantuminen usean eri viranomaisen vastuulle. Lähtökohtaisesti asevoimille ja turvallisuusviranomaisille vietävät tuotteet viedään puolustustarvikkeina ja niiden vientiluvista vastaa puolustusministeriö. Siviilikäyttöön, kuten metsästykseen ja ampumaurheiluun, viedyt asetarvikkeet taas viedään siviiliasevientinä, josta vastaa poliisihallitus. Siviiliaseviennistä tietoja on saatavissa huomattavasti vähemmän kuin puolustustarvikeviennistä, esimerkiksi siviiliaseiden vientiluvat ovat salaisia. Ongelmallista tilanteessa on, että asevoimille ja turvallisuusviranomaisille tarkoitettuja patruunoita viedään usein siviiliasevientinä. Näin tapahtui esimerkiksi, kun Suomesta vietiin tarkkuuskivääreitä ja tarkkuuskivääreihin tarkoitettuja patruunoita Bahrainin asevoimille tammikuussa 2011, muutamia viikkoja ennen arabikevään väkivaltaisuuksien alkua maassa. Tuolloin tarkkuuskivääreiden vientiluvan Bahrainiin myönsi puolustusministeriö ja patruunoiden vientiluvan poliisihallitus. Saman asekaupan jakautuminen useammalle viranomaiselle johti Bahrainin tapauksessa myös siihen, että valtioneuvosto ei käsitellyt Bahrainin vientilupaa, sillä puolustustarvikkeina viedyn osuuden arvo ei ylittänyt miljoonaa euroa. Yhteensä Bahrainiin vietyjen tarkkuuskiväärien ja patruunoiden arvo oli kuitenkin 1,7 miljoonaa euroa.

Asevientipäätösten tulee olla kansainvälisten velvoitteiden sekä Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittisen linjan mukaisia

Poliittisessa keskustelussa on esitetty eriäviä näkemyksiä Suomen asevientilinjan suhteesta muiden Euroopan maiden linjauksiin. Joissain puheenvuoroissa Suomen linjaa on kuvattu yhdeksi EU:n tiukimmista, toisinaan on todettu Suomen pyrkivän noudattamaan EU:n keskilinjaa asevientilupien osalta, ajoittain taas Suomen on kerrottu myöntäneen vientilupia maihin, joihin jotkin muut maat eivät ole myöntäneet. SaferGlobe ei ole tehnyt järjestelmällistä vertailua Suomen ja muiden Euroopan maiden asevientilupakäytännöistä. Julkisessa keskustelussa on usein puolustettu Suomen asevientiä konfliktiherkille alueille kuten Arabiemiirikuntiin myös sillä, että maahan ei ole voimassa asevientikieltoa. Asevientikiellot eivät kuitenkaan ole ainoa tekijä, joiden perusteella asevientilupien myöntämisestä tulisi pidättäytyä. Myös käytännössä Suomi on evännyt asevientilupia maihin, joihin ei ole voimassa asevientikieltoa, vuonna 2016 esimerkiksi Bahrainiin ja Filippiineille. YK:n, ETYJin ja EU:n asettamien asevientikieltojen ohella lupapäätöksissä tulee huomioida Suomen oma lainsäädäntö, kansainvälinen asekauppasopimus ja Euroopan unionin neuvoston yhteinen kanta lupaharkinnan perusteista. Kansainvälinen asekauppasopimus ja asevientikiellot voivat koskea myös siviiliaseita. Tämän takia siviiliaseiden vientilupaharkinnan prosessia olisi perusteltua yhdenmukaistaa puolustustarvikkeiden vientilupaprosessin kanssa.

Kuten EU:n yhteisessä kannassa todetaan (3 artikla), jäsenvaltio voi soveltaa yhteistä kantaa tiukempaa kansallista politiikkaa. Asevientikiellot ja muut kansainväliset velvoitteet asettavat siis Suomen asevientilupapolitiikalle ainoastaan vähimmäisvaatimukset. Suomen on päätettävä ja kannettava vastuu asevientilupalinjastaan itse. Näin ollen perusteena vientilupien myöntämiselle tai epäämiselle ei voida käyttää pelkästään sitä, miten jotkin muut EU-maat ovat toimineet. Suomen aseviennissä on ensisijaisesti kysymys Suomen oman ulko- ja turvallisuuspolitiikan johdonmukaisuudesta.

SaferGlobe on riippumaton ajatushautomo, joka tekee tutkimusta ja kehittää työvälineitä rauhan ja turvallisuuden edistämiseksi.